

TALABA VA TALABALAR O'RTASIDAGI SHAXSLARARO MUNOSABATLAR: MUHIMLIGI NIMADA?

Rayimbayeva Gulchehra Sanatillayevna

QQDU psixologi

Annotatsiya. Oliy o'quv yurtidagi ta'limning o'ziga xos xususiyatlari talabalarning boshqa ijtimoiy guruhlar bilan ya'ni ular xoh rasmiy, xoh norasmiy bo'lishidan qat'iy nazar shaxslararo munosabatlarga kirishishi uchun muhim imkoniyatlar yaratadi.

Kalit so'zlar: Talaba, ijtimoiy guruh, shaxsiy munosabatlar, faollik, muloqot, jarayon.

Talabalik davrinig asosiy xususiyatlaridan biri ijtimoiy yetuklikning jadal sur'atlar bilan ro'yobga chiqishidir. Ma'lumki, ijtimoiy yetuklik shaxsdan zarur aqliy qobiliyatlarni hamda ijtimoiy turmushda bajariladigan turli rollarni egallashga, farzandlarni tarbiyalashga, foydali mehnatda qatnashishga (ma'sul vazifada ishlashga) tayyorlanishni talab qiladi. Mazkur jarayonning bosh mezonlari va ko'rsatgichlari o'rta ma'lumotlilik, jamoatchilik topshirig'lari, mehnatda faollik ko'rsatish, qonunlar oldida javobgarlik, mutaxassis bo'lish imkoniyati, unga intilish tuyg'usi, irodaviy zo'r berish, yosh otalik va onalik burchi, jamoat arbobi vazifasini o'tash, ijtimoiy guruhga rahbarlik qilish, sport bilan shug'ullanish va hokozolardan iborat. Talaba oliy o'quv yurtida turli fanlarni o'rganish natijasida unda kasbiy yo'nalganlik shakllanadi, ya'ni o'z bilim, tajriba va qobiliyatini tanlagan kasbi sohasida qo'llash uchun shaxsiy intilish paydo bo'ladi. Shaxsning shaxslararo munosabatlarga kirishish istagi, o'z talaba kursdoshlari orasida muloqot ehtiyojlarni qondirish istagini o'z ichiga oladi. O'quv-tarbiya ishlari jarayonida talabalarni ijodiy fikrlashga, o'zgaruvchan vaziyatlarga o'rgatish, erkin raqobat asosida faoliyatni tashkil etish hamda ularning amaliy mashg'ulotlarda axborot texnologiyalari, elektron darsliklar, versiyalar va multimedialardan foydalana olishi muhimdir. Bu esa talabalarda mustaqillik, erkin fikrlashni tarbiyalash, o'z faoliyatini tahlil qilish, istiqbolda kasbiy mahorat va kompyuter savodxonligini orttirish ularning ichki ehtiyojiga aylantirilishini talab etadi.

Malakali kadrlar tayyorlash tizimini uzluksiz ravishda rivojlantirish ehtiyoji va turli ishlab chiqarish sohalarida katta ish staji bilan faoliyat yuritayotgan shaxsning o'z imkoniyatlarini to'liq amalga oshirmasligi shaxsni har tomonlama kasbiy faoliyatda o'zini namoyon qilish muammosini yuzaga keltirdi. Bu muammolarni hal qilmasdan turib kelgusi kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyatni sifatli ta'limni va rejalashtirishni amalga oshirish mumkin emas. Bu muammoning amaliy ahamiyati uni turli fan doiralar qatorida psixologiya doirasida ham o'rganishning muhimligini ko'rsatib berdi. Talabalarning kasbiy shakllanish jarayonini o'rganishdagi qiyinchiliklar qobiliyatlar va kasbiy qobiliyatlarning ishni bajarishning muayyan bir usuliga asoslangan normativ faoliyatga yo'naltirilganligadadir. Shuning uchun ham kasbiy yetuklik darajasi ajratib qo'rsatilmaydi, balki faqatgina yosh xususiyati va mutaxassis sifatida yuritilayotgan vaqt inobatta olinadi. Shaxs va faoliyatning o'zaro aloqasi va o'zaro ta'siri jarayoni dinamik harakterga ega bo'lib, bu jarayon psixologiyada mutaxassis shaxsini shakllanish muammosi doirasida o'rganilgan. Bu muammoni o'rganishning muhim nuqtasi mutaxassis, kasbiy shakllanish, professionalism, kompetentlik, malak va kasbiy yetuklik tushunchalari hisoblanadi.

Bizning fikrimizcha, oxirgi tushuncha mehnat subyektining muhim xususiyatlaridan biri hisoblanib, u mutaxassisning shakllanishi jarayoni va uning natijasi sifatida namoyon bo'ladi. "Kasbiy yetuklik" tushunchasining mohiyati qator jahon psixologlarining tadqiqotlarida o'rganilgan, lekin mehnat subyektining bu xususiyatlarini shakllanish jarayoni, uning kasbiy faoliyatda namoyon bo'lishini o'ziga xos jihatlari va mutaxassis shaxsini shakllanishining boshqa komponentlar bilan o'zaro aloqasini harakterli tomonlari yetarlicha keng o'rganilmagan. Oliy maktabda tarbiya ishlarini rejalashtirishda, ta'lim jarayonida talabaga o'ziga xos munosabatda bo'lish mazkur davrning muhim sharoitlaridan biridir.

Yuqorida aytilganlardan qat'iy nazar, yigit va qizlar oliy o'quv yurtiga qabul qilish ularda o'z kuchlari, qobiliyatlari, aql zakovatlari, ichki imkoniyatlari va irodalariga qat'iy ishonch bildiradi. Ana shu ishonch o'z navbatida to'laqonli hayot va faoliyatni uyushtirishga umid his – tuyg'usini vujudga keltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T.1997
2. O'zbekiston Respublikasida oliy ta'limning davlat ta'lim standarti. Asosiy qoidalar. 2002 yil 16 – avgustda tasdiqlangan.
3. Davletshin M.G. Jalilova S.X. Oliy maktabda ta'lim jarayonini samaradorligining psixologik tomonlari. 2008 y. T

Ajiniyaz atinda'gi
NOKIS MAMLEKETLIK
PEDAGOGIKALIQ INSTITUTI
N M P I
1934